

BÍRÓ ISTVÁN

doktorandusz
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár
istvan.biro@ubbcluj.ro

A KOLOZSVÁRI EGYETEM ALAPÍTÁSÁNAK FORRÁSAI ÉS SAJTÓVISSZHANGJA (1868–1872)

Szerkesztette Gausz Ildikó–Toth Szilárd–Vajda Tamás
Iskola Alapítvány Kiadó, Kolozsvár, 2022, 568 lap

A kiadvány elsősorban a kolozsvári tudományegyetem 1872-es megalakulásának előzménytörténetével foglalkozik, egy jelentős és átfogó gyűjteményt közölve az egyetem felállításáért folytatott küzdelemről, az 1868 és 1872 közötti időszakról. A kötetet 2022. október 3-án, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Aula Magna termében mutatták be, a kolozsvári magyar egyetemi oktatás megalakulásának 150. évfordulója alkalmából.

A könyv elején a szerzők a célkitűzéseiket fogalmazzák meg, valamint a kötetben bemutatott forrásokról és a módszertanról olvashatunk egy három nyelven leírt rezümén keresztül. A magyar mellett románul és angolul megírt rezümé nagy erénye a kötetnek, hiszen itt fellelhetők a legfontosabb adatok és célkitűzések a forráskiadványra vonatkozóan és ez a magyarul nem olvasó kutatók és olvasók számára is megkönnyíti a tájékozódást.

Ebből megtudhatjuk, hogy a kötet elsődleges célja felszínre hozni mindazokat a forrásanyagokat, amelyek részletesen bemutatják és közelebb hozzák az olvasóhoz az egyetem megalapításának körülményeit. Ilyen források az országgyűlési beszédek és a különböző bizottsági véleményezések tárháza, amelyeket elsődleges forrásból és nem interpretálva olvashatunk, vagyis nem egy már átvett, adott esetben módosított újságcikk révén. Ez a többlet a különböző napilapokból kiemelt és az egyetemalapításhoz szorosan köthető véleménycikkekkel és vezércikkekkel egészül ki.

A forráskiadvány az egyetem felállítása szempontjából legrelevánsabb kolozsvári sajtóorgánumokon kívül (*Kolozsvári Közlöny*, *Kelet és Magyar Polgár*) összesen további tizenhét magyar nyelvű periodikából válogat: *A Hon* (Pest), *Budapesti Közlöny* (Pest),

Beérkezett: 2023. 01. 05.
Közlésre elfogadva: 2023. 04. 15.
Copyright GERUNDIUM

Ellenőr (Pest), *Erdély* (Marosvásárhely), *Fővárosi Lapok* (Pest), *Gyógyászat* (Pest), *Jogtudományi Közlöny* (Pest), *Keresztény Magvető* (Kolozsvár), *Magyar Tanügy* (Pest), *Nemere* (Brassó), *Országos Középtanodai Tanáregylet Közlönye* (Pest), *Orvosi Hetilap* (Pest), *Pesti Napló* (Pest), *Politikai Ujdonságok* (Pest), *Szegedi Híradó* (Szeged), *Székely Hírlap* (Marosvásárhely) és a *Vasárnapi Ujság* (Pest). Az adatgyűjtés további két német és két román nyelvű napilappal is kiegészül: szemelvényeket olvashatunk a német nyelvű *Hermannstädter Zeitung* és a *Siebenbürgische Blätter* napilapokból, valamint a román nyelvű Pesten kiadott *Federatiunea* és a brassói *Gazeta Transilvaniei* hasábjából is.

A kiadványban a forrásanyagok közlése előtt a szerzők egy jól strukturált, illusztrációkban gazdag tanulmányát olvashatjuk az egyetemalapítási folyamat fontosabb eseményeinek bemutatásával. Ebben már az elején megfogalmazzák, hogy az 1867-es kiegyezést követő húsz év a modern magyar felsőoktatás kialakulásának kora, amelybe szervesen betagoódik a kötet tematikája, a kolozsvári tudományegyetem megalakulása és felállítása. A tanulmányban egy rövid történeti bevezető után máris 1868-ban találjuk magunkat, ahol a szervezési folyamat kezdetébe nyelhetünk betekintést. Báró Eötvös József miniszter kiemelkedő szerepéről is írnak a szerzők, aki fontos kulcsfigurája volt az egyetemalapítási folyamatnak. Többek között a kolozsvári látogatásáról is olvashatunk sajtócikket a *Kolozsvári Közlöny*ből. Számos adat kerül elő a korabeli magyar felsőoktatási fejlesztések pénzügyi háttéréről, s a fejezetet gondosan és szakszerűen tárja elénk az 1869. és 1870. évi felsőoktatási költségvetések táblázatát.

Az egyetem megalakulása több okból kifolyólag is tolódoott. Ilyen okok voltak a francia-porosz háború, vagy éppenséggel báró Eötvös József miniszter halála. A tanulmány részletesen bemutatja azt az óriási lobbitevékenységet, aminek köszönhetően végül sikerült elfogadtatni az a törvénytervezetet, amelynek értelmében felállították a kolozsvári tudományegyetemet és 1872 őszétől elkezdődhetett a tanítás. Megtudjuk, hogy az egyetemalapítás körül számtalan vita volt. Mindenképp növeli a tanulmány szakmaiságát és hasznosságát az is, hogy a szerzők nem hagyják figyelmen kívül az erdélyi románság és az erdélyi szászok álláspontjának ismertetését sem az egyetemalapítás tekintetében. Korabeli sajtócikkek bemutatásából (a már említett brassói *Gazeta Transilvaniei*, valamint a nagyszebeni *Siebenbürgischer Blätter* és *Hermannstädter Zeitung*) és elemzéséből ismerhetjük meg ezeket az álláspontokat.

Ezt követően betekintést nyelhetünk a magyar kormány és Ferenc József szerepébe is, valamint a várva várt egyetemalapító törvény megalkotásának folyamatába. A szerzők ismertetik az első professzorok kinevezését, a rektor és a dékánok megválasztását, majd tanulmányukat az első egyetemi tanév bemutatásával zárják, ahol pontos részletességgel ismertetik a hallgatók számát és a karok elhelyezkedését.

A szerzők következtetéseiből megtudjuk, hogy az egyetem megalapítása ugyan jelentős mértékben előmozdította a város fellendülését, az egyetem kezdeti működése mégsem volt zökkenőmentes. A tanárok úgy vélték, hogy Trefort Ágoston miniszter az egyetem fejlődését nem szeretné előmozdítani, de akadályozni sem akarja működését. A képzéseket „szűk és célszerűtlen épületekben helyezték el”, az ünnepeket sem tudták

megtartani az Aula hiányában, a vezetékes víz bevezetésére pedig csupán 1887-ben került sor. Az egyetemnek az első két évtizedében nagyon mostoha körülmények között kellett tevékenykednie. A személyzet folyamatosan hiányos volt, sokan Budapestre távoztak a nagyobb fizetés vagy a jobb karrierépítési lehetőségek miatt.

A felvezető és összefoglaló tanulmányt követően, a 76. oldaltól találjuk a kötetben az egyetemalapítás folyamatához kapcsolódó dokumentumok sorát, szám szerint összesen 334-et. A források között olyan értékes írásokat olvashatunk, mint korabeli országgyűlési beszédek, különböző egyetemalapítással kapcsolatos törvénytervezetek. A kötetben számos, ugyancsak korabeli országos és kolozsvári újságcikk is megtalálható, amelyek közelebb viszik az olvasót az egyetemalakulás szövődményes hálójának felderítéséhez. Számos forrásanyag közöl fontos adatokat az egyetemmel kapcsolatos előzetes egyeztetések, a szervezési munkálatok, vagy éppenséggel az első tanév szervezésének és megkezdésének körülményeiről.

A forrásanyagok sorrendjére vonatkozóan a szerzők ezeket keletkezésük, illetve korabeli publikálásuk idejének függvényében határozták meg. A *Magyar Polgár* cikkével indítják a sort a *kolozsvári egyetemalapítás ötletéről* címmel. Ezt követően olyan írásokat találunk, amelyekből a leendő egyetem tervezetének különböző formáit találjuk. A források kiválóan szemléltetik a korabeli egyetemalapítás fokozatosan kibontakozó szakaszait. Az 1868 elejétől kezdődő forrásanyagok elének tárják azt a lobbitevékenységet is, amely révén megalakulhatott a kolozsvári tudományegyetem. 1871-ben már az egyetem felállításának jelentőségéről olvashatunk. Fontos adat, hogy maga a város is kérvényezte az egyetemről szóló törvényjavaslat tárgyalását.

Amennyiben Kolozsvár városa és az egyetemalapítás közötti kapcsolatról szeretnénk bővebb adatokat találni, érdemes odalapoznunk a könyv 525. oldalára, hiszen az ez után közölt források a város és az egyetem kapcsolatáról közölnek hasznos ismereteket, cikkeket. A 327-es számmal jelölt forrás elének tárja a város képviselőközügyűlése által az egyetem számára létrehozott pályadíjakat, korabeli ösztöndíjakat, amelyekből az 1872/1873-as tanévtől kezdve az egyetemnek mind a négy kara részesült. Amennyiben az olvasó az első egyetemi tanévről szeretne többet megtudni, érdekes adalékokat tár elének a 333-as forrás, ahol Berde Áron rektor éwertékelőjét olvashatjuk. Ebből megtudjuk, hogy 1872-ben összesen 40 tanárral indult az egyetem, az első félévben 269, második félévben 278 beiratkozott hallgatóval. A forráskiadványban közölt utolsó, 334-es forrás Ferencz Józsefnek az egyetem számára írt ünnepélyes alapítólevelét tartalmazza.

A szerzők sok esetben megkönnyítették az olvasók számára a szövegek értelmezését, hiszen jelentős helyesírási módosításokkal is találkozunk abból a célból, hogy az adott forrás szövege még inkább igazodjon napjaink gyakorlatához. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a korabeli nyomdai hiányosságok is korrigálva lettek a kötetben. Az idegen nyelvű kifejezéseket pedig magyarázatokkal látták el a szerzők, valamint a kevésbé ismert személyiségekről a lábjegyekből tudhatunk meg lényeges életrajzi és más fontos adatokat.

A kötet a levéltári források, az irodalom- és képjegyzék, valamint a névmutató közlésével zárul. A névmutató az kötetet forgató segítségére válik, hiszen amennyiben egy általunk ismeretlen személyiségről olvasunk, utána tudunk nézni, hogy a könyvben még milyen cikkekben, forrásokban találkozhatunk vele vagy éppenséggel a hozzájuk kapcsolódó lábjegyzetek segítségével is tudunk tájékozódni.

A 150 éves kolozsvári felsőoktatás jubileuma alkalmából megszületett kötet két város, Szeged és Kolozsvár együttműködése révén született meg, amely méltó emléket állít a közös múltnak, bővítve ismereteinket a Ferenc József Tudományegyetem 1872-es megalakulása történetéről, háttéréről, szervezési és alapítási folyamatairól.

Szívből ajánlhatjuk minden kedves olvasónak a forráskiadványt, nemcsak szakmabeliek, hanem olyan történelmet szerető embereknek is, akik örömmel olvassák és tanulmányozzák az erdélyi egyetem felállításáért folytatott hosszú, de eredményes küzdelmet a korabeli források és a szakszerű előtanulmány segítségével.